

Motion till riksdagen 2021/22:3747

av **Serkan Köse och Mattias Vepsä (båda S)**

Företagens ansvar gällande mänskliga rättigheter

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om företagens ansvar gällande mänskliga rättigheter och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svenska statliga och privata företag har goda möjligheter att bidra till fattigdomsminskning genom hållbar handel, men för att denna potential ska förverkligas krävs att företagens verksamhet inte bidrar till negativ påverkan på mänskliga rättigheter. Granskningar och rapporter visar dock återkommande att svenska företag i flera fall saknar godtagbara processer för att ta ansvar för att mänskliga rättigheter respekteras i företagens leverantörsled.

Det handlar inte sällan om att arbetstagares grundläggande rättigheter åsidosätts. Exempel från de senaste åren har rört sig om modeföretag som anklagas för att köpa bomull från den kinesiska provinsen Xinjiang och därmed stödja tvångsarbete. Ett annat exempel är skokedjor som inte kontrollerar användningen av giftiga kemikalier i lädertillverkningen.

I spåren av covid-19-pandemin har undermåliga arbetsförhållanden i globala leverantörsled blivit allt tydligare. Företag har i krisen försökt undkomma sina skyldigheter att betala för redan lagda beställningar, vilket gör det svårt för leverantörer att betala ut löner eller behålla personal. Anställda på textilfabriker i bland annat Bangladesh och Indien som skickats hem på grund minskade beställningar har i flera fall inte ens fått ut löner för redan arbetad tid eller ersättning de har rätt till vid uppsägning. I andra fall tvingas människor till sina jobb, utan vare sig möjlighet till handtvätt eller andra åtgärder för att undvika smittspridning. Att detta kan fortgå beror på avsaknaden av skarp lagstiftning. Lagstiftare har i stället hoppats på ett förbättrat beteende hos företagen genom frivilliga riktlinjer samt företagens egen vilja och förmåga att prioritera mänsk-

liga rättigheter. Flera institutioner och organisationer ser att frivillighet inte är tillräckligt, däribland FN.

En studie som gjorts på uppdrag av EU-kommissionen visar att frivilliga riktlinjer för hållbart företagande inte gjort att näringslivet i tillräckligt stor utsträckning identifierar, åtgärdar och förebygger sin negativa påverkan på mänskliga rättigheter och miljön i leverantörskedjan.

Vi har också sett att frivilliga initiativ och de krav på hållbarhetsredovisning som finns nu inte ger de förväntade resultaten på företagens arbete med hållbarhet generellt, och mänskliga rättigheter specifikt. Utvecklingen går långsamt och till och med åt fel håll i vissa aspekter. Detta visar till exempel en uppföljningsgranskning av svenska företags hållbarhetsrapporter som publicerades i april 2020.

Enligt FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter har stater en skyldighet att skydda mot kränkningar av mänskliga rättigheter utförda av företag. FN-principerna innehåller förslag på hur företag bör fullgöra sitt ansvar och hantera risker för att kränka människors rättigheter.

Under senvåren 2020 noteras en positiv utveckling inom EU där en process påbörjats för att under 2021 ta fram ett lagförslag som kräver av företag att de måste respektera mänskliga rättigheter och förhindra miljöskador i hela deras globala leverantörskedja och i deras affärsrelationer, en så kallad human rights and environmental due diligence-lag (HREDD-lag). Genom en HREDD-process ska företag identifiera, förhindra och hantera risker och negativ påverkan på mänskliga rättigheter och miljön som kan uppstå i samband med företagets verksamhet. Kravet på HREDD gäller företagets hela globala verksamhet, inklusive deras leverantörskedja.

Justitiekommissionär Didier Reynders, som står bakom initiativet, har betonat att regelverket måste medföra sanktioner för de företag som inte vidtar åtgärder för att tackla risker vad gäller mänskliga rättigheter och miljön. Kommissionens löfte är ett avgörande steg mot ett system för att kunna hålla företag som har sin bas inom EU eller verkar på EU:s marknad ansvariga. Det är en viktig signal i den rådande krisen när ekonomisk stimulans måste baseras på respekt för mänskliga rättigheter och hållbarhet.

Den svenska regeringen meddelade i februari 2021 att den ställer sig bakom EU-initiativet för en ambitiös due diligence-lagstiftning. I mars 2021 röstade sedan EU-parlamentet med stor majoritet för rapporten Corporate due diligence and corporate accountability som innehåller förslag på lagkrav för företags respekt för mänskliga rättigheter och miljö (genom due diligence) samt möjligheter till ansvarsutkrävande. En majoritet av de svenska EU-parlamentarikerna röstade för denna rapport.

Många företag ser också fördelar med den kommande lagstiftningen. Svenska företag har lyft fram att lagstiftningen skapar en jämnare spelplan, så att de företag som satsar på hållbarhet inte behöver konkurrera på ojämlika villkor med de företag som inte tar ansvar. Dessutom uppger företag att lagstiftningen skapar tydlighet kring vad som förväntas av dem samt att det kommer att bli lättare att ställa krav på leverantörerna kring mänskliga rättigheter när de kan hänvisa till lagstiftning.

En HREDD-lagstiftning bör utgå från FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter. Det innebär att lagstiftningen bör

- omfatta all påverkan på mänskliga rättigheter och miljö och kräva att företag genomför kontinuerliga HREDD-analyser
- specifikt inkludera rättighetsperspektiv för riskgrupper såsom urfolk, migrantarbetare, kvinnor och barn

- omfatta alla företag oberoende av storlek eller bransch, både privata och statliga företag, inklusive investerare
- omfatta hela värdekedjan inklusive leverantörers underleverantörer
- inkludera straff- och civilrättsliga sanktioner.

Det är stater som är skyldiga att säkerställa att alla individer får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda. Samtidigt har företag ett stort ansvar att respektera de mänskliga rättigheterna och följa FN:s principer för företag och mänskliga rättigheter samt OECD:s riktlinjer för multinationella företag. För att säkerställa att det görs behövs nu en effektiv EU-lagstiftning som inkluderar de ovan nämnda punkterna och ser till att företag respekterar mänskliga rättigheter och miljö i sina värdekedjor.

Serkan Köse (S)

Mattias Vepsä (S)